

NOVI IZZIVI IN MOŽNA REORGANIZACIJA GORSKE REŠEVALNE SLUŽBE SLOVENIJE

New chalanges and possible reorganization of the slovene Mountain Rescue Service

Vladimir Prebilič*, Uroš Svete** * UDK 614.8:796.52(497.4)

Povzetek Abstract

Gornišтво in planinstvo ima med Slovenci zelo dolgo tradicijo, kar lahko trdimo tudi za gorsko reševanje na Slovenskem. Čeprav je bila prva gorsko reševalna postaja ustanovljena leta 1912, je mogoče govoriti o organiziranem gorskem reševanju že pred tem letom. Danes je status Gorske reševalne službe Slovenije (GRS S) zakonsko urejen. Podeljuje ji status službe z javnim pomenom. Organizacijsko predstavlja GRS S 17 reševalnih postaj, ki obsegajo območje celotne alpske in predalpske Slovenije. GRS S je bila leta 1992 formalno priznana s strani mednarodne gorske reševalne komisije (IKAR). Vendar njeno čezmejno sodelovanje sega v leto 1955, ko je v okviru tedanje SFR Jugoslavije prav GRS S predstavljala edino vez z mednarodnim okoljem na področju gorskega reševanja. Sicer je GRS S izjemno pomemben del Planinske zveze Slovenije (PZS), saj je bila gorska reševalna služba prvenstveno ustanovljena za pomoč in reševanje članov PZS. Ker se število planincev in drugih obiskovalcev slovenskih gora nenehno povečuje, samo v letu 2005 jih je bilo preko 2,5 milijona, med njimi pa je vse več nečlanov PZS, se posredno in neposredno obremenitve GRS S in s tem povezani izzivi nenehno povečujejo. Število reševalnih akcij je vsako leto višje, hkrati pa se povečuje število reševalnih akcij, ki so posledica različnih novih oblik športa in kot takšne niso s samim gorništvom neposredno povezane. Posledično mora GRS S uvajati nove oblike in tehnike reševanja, ki temeljijo na poznavanju in uporabi sodobne gorske reševalne opreme ter reševanju na še težje dostopnih območjih. Na osnovi teh dejstev se GRS S nahaja na točki odločitve za prihodnost, saj zdajšnja organizacija, obseg sredstev, obremenitve in število reševalcev presega zmogljivosti GRS S. Obstajata dve temeljni možnosti za nadaljnje organiziranje in delovanje GRS S: prehod na poklicno organiziranost ali ohranjanje trenutnega stanja, ki izhaja iz nepoklicnosti dela gorskih reševalcev. Nekateri strokovnjaki priporočajo in zagovarjajo prenos odgovornosti z ravni države (ki sedaj zagotovi sredstva za vse reševalne akcije ne glede na to, ali je poškodovana oseba zavarovana ali ne) na ramena planincev in drugih obiskovalcev gora samih. Vendar obstajajo številni pomisleki za takšno prihodnost, največ med njimi se jih nanaša na način izvedbe oziroma prenos nekaterih vzorcev iz drugih, predvsem zahodno evropskih držav. Zato se pričujoči članek nanaša na ta vprašanja ter ponuja nekatere rešitve.

Mountain climbing has a very long history among the Slovenes, as has the Slovenian Mountain Rescue Service. The first Slovenian mountain rescue station was set up in 1912 but the tradition of mountain rescue dates back even further. The law defines the current Slovenian Mountain Rescue Service as a public rescue service of national importance. It is today organized in the form of 17 stations covering the entire Slovenian Alpine and Sub-Alpine regions. The Slovenian Mountain Rescue Service was formally recognized by the International Mountain Rescue Commission (IKAR) in 1992, although the Slovenian Mountain Rescue Service has co-operated actively with this Commission and was the representative of all Yugoslav mountain rescuers from 1955 on. From the organizational point of view, the Mountain Rescue Service is the most important pillar of the Slovene Mountain Climbing Association. The Mountain Rescue Service was originally organized for help and rescue of the Mountain Climbing Association's members. Since ever more visitors visit the Slovene mountains (in 2005 estimated as around 2.5 million) and many of them are not members of the Mountain Climbing Association, new challenges must be tackled in the future. The number of rescue missions undertaken is growing from year to year; and more and more rescue missions are closely connected with new sports and activities of mountain climbers. The Mountain Rescue Service has therefore had to cope with new rescue approaches, using new equipment on even more difficult terrain. Given that, the Mountain Rescue Service stands at a crossroads, with two organizational possibilities offered for the future: professionalisation of the Mountain Rescue Service or retaining the current status, with the core of rescue workers being amateurs. The question of guaranteeing adequate financial resources has also to be solved. Some experts recommend the transfer of responsibility from the state (which finances all rescue missions, regardless of the insurance of the injured person) onto the shoulders of mountain climbers. However, there are several obstacles to that path. Some of these questions are discussed in the paper and several answers to them are offered.

Uvod

Čeprav se je organizirano in institucionalizirano gorništvu med Slovenci razvilo šele v 19. stoletju, ima obiskovanje gora zelo dolgo zgodovino. Enako lahko ugotovimo tudi za gorsko reševanje, ki se je razvijalo skupaj z gorništvom. Navsezadnje je prav Planinska zveza Slovenije oziroma njena predhodnica Slovensko planinsko društvo tudi ustanovilo Gorsko reševalno službo prav za potrebe svojih članov, ki so se znašli v stiski v gorah. Prva gorska reševalna postaja je bila ustanovljena leta 1912, kar je pomenilo tudi začetek institucionalizacije gorskega reševanja na Slovenskem. Danes je eden najpomembnejših pravnih temeljev organiziranja gorskega reševanja Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami, s čimer je Gorska reševalna služba dobila status javne službe za zaščito, reševanje in pomoč s posebnim pomenom. GRS ima na najnižji organizacijski ravni 17 reševalnih postaj, ki pokrivajo celotno območje Republike Slovenije, s poudarkom na delovanju v alpskem in predalpskem svetu, kjer jih je največ. V strukturah GRS Slovenije sodeluje okoli 800 gorskih reševalcev. Leta 1992 je GRS kot uspešno in kakovostno gorsko reševalno službo priznala tudi mednarodna gorska reševalna komisija (International Mountain Rescue Commission – IKAR). Kljub temu so pred GRS, ki je še vedno organizacijsko v strukturah Planinske zveze Slovenije, novi izzivi. Število obiskovalcev slovenskih gora se nenehno povečuje (samo v letu 2004 naj bi jih bilo okoli 2,5 milijona), kar pomeni, da veliko obiskovalcev ni članov PZS, pa vendar jim GRS nudi pomoč in reševanje, če je potrebno. Prav tako slovenske gore obiskuje vse več tujcev, pri katerih je preventivno delovanje zelo težko, obenem pa ostaja odprto vprašanje povračila stroškov tovrstnih reševalnih akcij. Na drugi strani se je bistveno spremenila tudi kultura obiskovanja gora (gorniška kultura), ko gore obiskujejo ljudje z vse slabšo psihofizično pripravljenostjo oz. se področja alpskega sveta vse bolj uporablja za izvajanje t. i. alternativnih športov (zmajarstvo in padalstvo, soteskanje in drugi adrenalinski športi). Če pri tem upoštevamo še nenehno povečevanje t. i. negorskih intervencij GRS (tudi reševanje iz visokih stavb v urbanih središčih in intervencije v težko dostopnih področjih izven gorskega sveta) ter spremenjeno družbeno okolje, v katerem je prostovoljstvo vse prej kot zaželeno in priznana vrednota, se samo ponuja vprašanje, ali je potrebna reorganizacija GRS v smislu oblikovanja poklicne gorske reševalne službe in kako v tem primeru zagotoviti financiranje takšne strukture v prihodnje. Članek razpravlja predvsem o teh vprašanjih in opozarja na številne težave, če bi se GRS oziroma

PZS odločila za ta ali kakšen drug proces reorganizacije gorskega reševanja v Sloveniji. Tradicija, profesionalnost in izurjenost so gotovo tisti temelji, na katerih bo Gorska reševalna služba vsekakor morala temeljiti tudi v prihodnosti, ne glede na to, kako bo zagotavljala kadrovske potrebe in financiranje.

Zgodovina slovenskega (organiziranega) gorništvu in planinstva

Nesporno dejstvo je, da so imele gore v slovenskem nacionalnem razvoju izredno pomembno vlogo. Če je bilo v zgodnjem obdobju (nekako do 18. stoletja) obiskovanje gora povezano predvsem z iskanjem komunikacijskih poti (prehodov) in pridobivanjem hrane (znani so številni vzponi trentarskih in bohinjskih divjih lovcev v triglavskem pogorju), se konec 18. stoletja, predvsem pa v 19. stoletju, obiskovanje gora postopoma uveljavi v slovenski nacionalni kulturi (planinska kultura Slovencev) kot sestavni in neločljivi dejavnik vse močnejše nacionalne zavesti, sprva predvsem med inteligenco, nato pa skorajda v vseh družbenih slojih (Šaver, 2005).

Konec 19. stoletja se tako začne slovensko gorništvu tudi zaradi narodnega prebujanja organizirati in institucionalizirati, o čemer priča prvo slovensko gorniško društvo Triglavski prijatelji, ki je bilo ustanovljeno leta 1872, torej le petnajst let za Angleži, ki so imeli svojo gorniško organizacijo prvi v Evropi. Društvo je imelo svojo kočo Triglavski dom in svojo pot na Triglav. Pripravilo je svoja pravila, a državna cesarska avstroogrška administracija je preprečevala registracijo društva (Jeglič, 2001). Zato je prvo pravno formalno korektno in priznano obliko organiziranega gorništvu in planinske organiziranosti Slovensko planinsko društvo, ustanovljeno 27. februarja 1893, ki je s prekinitvijo med prvo svetovno vojno delovalo vse do leta 1945 oz. do konca druge svetovne vojne, nato pa se je morala zaradi spremenjenega družbeno-političnega sistema spremeniti tudi vloga osrednje gorniške in planinske organizacije.

Druga svetovna vojna in sprememba družbeno-političnega sistema je tako kot na celotno področje civilno-družbenih dejavnosti temeljito vplivala tudi na organiziranost in dejavnost slovenskega gorništvu in planinstva. Slovensko planinsko društvo je na način, na kakršnega je delovalo pred vojno, prenehalo delovati, vse do leta 1948 pa se tudi še ni izoblikovala dokončna organiziranost gorništvu in planinstva. Tako je po koncu druge svetovne vojne med leti 1945 in 1946 pri Fizični zvezi Slovenije obstajal Odbor za planinstvo in alpinistiko, prav tako pa je leta 1946 ustanovljeno Planinsko društvo Slovenije, ki je do leta 1948 neposredni naslednik (predvsem v infrastrukturnem smislu) Slovenskega planinskega društva. Nova prelomnica je nato leto 1948,

* Dr., Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Katedra za obramboslovje, Kardeljeva ploščad 5, Ljubljana, vladimir.prebilic@fdv.uni-lj.si

** Dr., Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Katedra za obramboslovje, Obramboslovni raziskovalni center, Kardeljeva ploščad 5, Ljubljana, uros.svete@fdv.uni-lj.si

ko je 6. junija potekala ustanovna skupščina Planinske zveze Slovenije. Taka organiziranost je nato obveljala do leta 1991, ko je Slovenija razglasila svojo samostojnost in postala tudi mednarodno priznana država. PZS je 2. julija 1991 na seji predsedstva sprejela sklep o izstopu iz članstva Planinarskega saveza Jugoslavije, včlanila pa se je v Mednarodno zvezo planinskih organizacij (The International Mountaineering and Climbing Federation) – UIAA (<http://www.uiaa.ch/index.aspx>), zvezo držav alpskega loka – CAA, Mednarodno komisijo za reševanje v gorah (International organisation of Mountain Rescue) – IKAR (Nastajanje temeljev slovenskega planinstva, <http://www.pzs.si/prva/zgodovina.php>).

Poleg gorniškega društva Triglavski prijatelji in Slovenskega planinskega društva in njegovih naslednic je bilo še več poskusov organiziranja gornikov, vsem pa je bil skupen domoljubni naboj in želja, da ne bodo le tujci gradili koč, urejali in zaznamovali poti v nemškem jeziku po naših slovenskih gorah, in da se "varuje slovenski značaj naših planin in hribov, kar bo tudi vzbudilo ljubezen v slovenskih srcih do domačih gora". Ena najpomembnejših tovrstnih organizacij je nedvomno povezana z ustanavljanjem Turistovskega kluba Skala, ki je deloval med leti 1921 in 1945, in je odraz nasprotij med staro- in mladogorniki. Medtem ko so prvi, združeni v Slovenskem planinskem društvu, videli glavni cilj delovanja v popularizaciji planinstva, urejanju koč in poti, pa so drugi že pred prvo svetovno vojno prisegli na elitizem (sprejem v društvo Skala je bil na podlagi preizkusne dobe), intelektualno razumevanje gorništva in zahtevnejše oblike obiskovanja gora (alpinizem, turno smučanje ipd.). Skalaši so obravnavali Slovensko planinsko društvo kot gospodarsko, Skalo pa kot vzgojno organizacijo. Dejavnosti v Skali so bile številne: markiranje, tečaji za markaciste, plezalna šola, plezalni vzponi – najprej poleti, kmalu pa tudi pozimi – izdajanje knjig, fotografiranje, smučanje, tako turno kakor tudi tekmovalno. Skala je imela tudi svoj smučarski odsek (Jeglič, 2001; Pograjc, 2006).

Za našo razpravo je izredno pomembno dejstvo, da sta imeli obe združenji tudi svoja reševalna moštva. Tako Slovensko planinsko društvo kakor klub Skala sta tako rekoč od začetka svojega delovanja veliko pozornosti namenjala reševanju v gorah, in šele konec druge svetovne vojne in ukinitve Skale je Gorsko reševalno službo v okviru Planinske zveze dokončno uveljavil kot ekskluzivno organizacijo gorskega reševanja (http://www.gore-ljudje.net/objave_view.php?pid=5424).

Organiziranost GRS Slovenije in kadrovska zagotavljanje danes in v prihodnje

Z zakonom o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (74. člen) je GRS Slovenije opredeljena kot javna služba za zaščito, reševanje in pomoč in deluje v okviru Planinske zveze Slovenije. GRS Slovenije je organizirana v skladu s Pravilnikom gorske reševalne službe Slovenije in svoje naloge opravlja v okviru 17 postaj, ki pokrivajo celotno območje Republike Slovenije, s poudarkom na delovanju v alpskem in predalpskem prostoru. Bistvenih organizacijskih sprememb v strukturi in načinu organiziranosti ni bilo že več desetletij, zato je nujna razprava o tem, še posebej na podlagi analiz nesreč ter spremenjenih družbenih norm kakor tudi navad in dejavnosti obiskovalcev gorskega in predgorskega sveta. Nekaterim izzivom zaradi nesreč se je GRS uspela uspešno prilagoditi. To predvsem velja glede usposobljenosti reševalcev, njihove profesionalnosti in nakupa reševalne opreme. Kljub temu se zastavljata vsaj dve vprašanji: ali bi veljalo gorsko reševanje v Sloveniji spremeniti v poklicno (delno oz. v celoti) ali ga ohraniti kot prostovoljno dejavnost, kakršno je zdaj. Drugo, morda še pomembnejše vprašanje, se nanaša na financiranje GRS Slovenije oziroma dejavnosti v okviru sistema zaščite in reševanja, ki je poleg obrambnega in varnostnega eden izmed treh stebrov nacionalnovarnostnega sistema Republike Slovenije.

Odgovor na vprašanje o poklicni ali prostovoljni gorski reševalni službi seveda ni enostaven in enoznačen. Zagovorniki ene ali druge strani lahko naštevajo številne argumente, kljub temu pa mora ostati osnovno vodilo pri nadaljnjem organiziranju gorskega reševanja v Sloveniji, zagotoviti čim bolj dostopno in čim bolj kakovostno, to je profesionalno oskrbo vsem, ki jo potrebujejo. Reorganiziranje in oblikovanje v poklicno gorsko reševanje bi domnevno ohranilo kakovost, to je reševanje na pričakovani, visoko kakovostni ravni, vprašanje pa je, kaj bi se zgodilo z univerzalnostjo pomoči oziroma njeno dostopnostjo. Dvomimo namreč, da bi bila država pripravljena plačati višje stroške poklicne gorske reševalne službe ne da bi pri tem zahtevala tudi določen delež povračila od zavarovalnic ali ponesrečenec. V tem primeru bi bila pomoč zagotovljena samo tistim obiskovalcem gora, ki bi imeli urejeno za to dejavnost primerno zavarovanje, kakor je to urejeno v številnih drugih evropskih državah (Švica, Francija), kjer država ob nezgodi ne plača stroškov reševanja ali zdravljenja. Vse stroške iskanja, reševanja, zdravstvene oskrbe in posledic nesreče torej poravnava oseba, ki se poškoduje oziroma zavarovalnica, pri kateri je ponesrečenec sklenil tovrstno zavarovanje. Tovrstni prenos odgovornosti z države na planinca bi lahko prinesel razslojevanje tudi med obiskovalci gora, saj si prav vsi tega ne bi mogli zagotoviti. Res je sicer, da naj tovrstni stroški ne bi bili veliki¹,

¹ Raziskave Fakultete za pomorstvo Univerze v Ljubljani predvidevajo okoli 5.000 sit (Pavliha, 2001: 47).

vendar je vsaj v začetku tovrstnega uvajanja pričakovati negativen odnos obiskovalcev slovenskih gora, še posebej članov PSZ, saj mora PZS kot ustanovitelj GRS Slovenije in krovna planinska organizacija vsaj do neke določene mere nuditi reševanje in varnost lastnim članom in jih pri tem premoženjsko ne obremenjevati oziroma morda celo ločevati. Kaj to pomeni za planinski svet, verjetno ni treba dodatno poudarjati, saj zgodovina slovenske nacionalne biti dokazuje izjemen pomen in vlogo planinstva, nekdanje premoženjsko ločevanje planincev na podlagi narodnosti pa smo že presegli. Vračanje v premoženjsko razlikovanje bi bilo kljub spremenjenim družbenim normam v javnosti vsekakor negativno sprejeto.

Verjetno je bolj kakor uvedba zavarovanj za planince in morebitno preoblikovanje GRS Slovenije v poklicno organizacijo treba razmišljati o odnosih med PZS in GRS Slovenije, ki sta po trenutnem sistemu organiziranja skoraj nerazdružljivo povezani, saj so vsi pripadniki GRS Slovenije najprej pripadniki PSZ oziroma ljubitelji gora, njihovi obiskovalci in poznavalci. Skratka, preden nekdo postane gorski reševalec, mora biti najprej dober planinec, celo alpinist. Zato je PZS izhodišče za nadaljnji obstoj gorskega reševanja, čeprav imajo nekatere druge države, kakor sta Avstrija in Nemčija, to vprašanje urejeno drugače. Res pa je, da nesamostojni pravni položaj GRS Slovenije deloma zavira njen razvoj, na kar opozarjamo v nadaljevanju tega članka. Prav zato je nujno tudi nadaljnje tesno sodelovanje med obema organizacijama pri reševanju teh vprašanj.

Drugo, zelo pomembno vprašanje, se nanaša na kadrovske zagotavljanje Gorske reševalne službe, kjer je treba natančno ločiti profesionalnost in poklic. Poklicno gorsko reševanje nima neposredne povezave s profesionalnostjo posameznikov in dejavnosti organizacije v celoti. Slednja je namreč odvisna predvsem od strokovnosti oziroma usposobljenosti članov, kakovosti opreme in odzivnosti reševalnih ekip, ki zagotavljajo celostno in kakovostno pomoč, česar tudi sedanjí prostovoljno organizirani GRS Slovenije nikakor ne moremo očitati. Celo več, prostovoljnosti v GRS Slovenije poleg naštetih sestavin profesionalnosti lahko dodamo tudi predanost in nesebičnost reševalcev, kar dodatno oplemeniti kakovost posamezne reševalne akcije. Prav zato Strojín (1995: 47) vidi gorsko reševanje kot etično dejanje, ki ga odlikuje zavest o humanem pristopu do človeka, ne glede na okoliščine, v katerih je, in ne glede na to, kaj bo sledilo reševalni akciji – smrt ponesrečenca ali njegova najdba oz. rešitev življenja. Zato je gorsko reševanje izjemno humano dejanje in izraz globoke nesebičnosti, ki pa je, v sodobnih individualiziranih družbah, žal vse redkejša. Res pa je, da je omenjena nesebičnost največkrat »breme« za posameznega reševalca. Slednji je pri takšnem ravnanju vedno znova v dilemi, saj takšno požrtvovalnost spremljajo odsotnost z dela in ločenost od družine, kar lahko privede do osebne krize posameznika, ki jo povzročijo tako težave na delovnem mestu kakor tudi v družini.

Prav zato je nujno ob vprašanju poklicnega ali prostovoljnega reševanja vzporedno razpravljati tudi o načinu financiranja. GRS Slovenije je bila in bo tudi v prihodnje financirana iz proračuna ministrstva za obrambo v delu, kjer se zagotavljajo sredstva za zaščito in reševanje. Tako ima GRS Slovenije podpisano pogodbo z Upravo Republike Slovenije za zaščito in reševanje (URSZR), ki prispeva okoli 60 % sredstev za njeno delovanje, Fundacija za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij (FIHO) pa doda ostalih 40 % sredstev. Za ta sredstva je morala GRS Slovenije vsako leto ponovno kandidirati, kar je seveda povzročilo nezadovoljstvo in bojazen, da bi nekega dne ostali brez pomembnega dela sredstev. Zato so se v GRS Slovenije porodile ideje, da bi pridobili status humanitarne organizacije, s čimer bi se zagotovilo stalno in nemoteno financiranje (Osebni intervju z Bojanom Pograjcem, 2005). Tu pa so morali uporabiti "pravno telovadbo", saj lahko status humanitarne organizacije pridobijo le tiste pravne osebe, ki imajo prevladujočo humanitarno dejavnost, PZS, v okviru katere je ustanovljena in deluje GRS Slovenije, pa tega pogoja seveda ni mogla izpolniti. Kljub temu, da je GRS Slovenije ministrstvo za zdravje konec leta 2005 podelilo status humanitarnosti, je to formalno lahko storilo le zaradi dejstva, da je večina postaj GRS Slovenije na lokalni ravni že pridobila status samostojnih pravnih oseb, ki se seveda večinoma ukvarjajo s humanitarno dejavnostjo. Celotni prihodki GRS Slovenije so razporejeni na posamezne gorske reševalne postaje in se delijo glede na število intervencij, ki jih posamezna postaja opravi v preteklem letu. Vendar posamezne postaje ne dobijo več kakor 50 % sredstev proračuna GRS Slovenije, saj gre ostali denar za nabavo različne gorske reševalne opreme in za delovanje pisarne GRS Slovenije. Do sedaj so zagotovljena sredstva GRS Slovenije zadoščala za učinkovito opravljanje zastavljenih nalog, pri čemer je treba poudariti dobro sodelovanje s pripadniki Slovenske vojske in Policije, ki zagotavljata pomoč GRS Slovenije s helikopterskimi prevozi ob letalskem reševanju. Kljub temu se zastavlja vprašanje zmožnosti nadaljnega, predvsem enako kakovostnega dela gorskih reševalcev, ob nenehni rasti števila in novih vrstah nesreč. Oprema, ki jo uporabljajo gorski reševalci, postaja vse zahtevnejša, usposabljanja in pridobivanje dodatnih znanj in kvalifikacij terjajo vse več (prostega) časa prostovoljno angažiranih reševalcev. Pojavu specializacije, s katerim se srečujejo tudi druge organizacije tako v Sloveniji kakor v tujini, se je vedno težje upirati in verjetno se bo že v bližnji prihodnosti tudi GRS Slovenije morala odločiti za morebitno preoblikovanje v poklicno strukturo (vsaj v jedru), česar pa ne smemo sprejemati z negativnimi občutki ali celo odkritim nasprotovanjem. Vendar je nujno razumeti razmerje med specializacijo in poklicnostjo, ki se velikokrat medsebojno dopolnjujeta. Reševalci GRS Slovenije so že kmalu začeli s specializacijo, ki je danes že dokaj uveljavljena, vendar pa bo verjetno nadaljnja specializacija, ki jo je razumeti tudi kot profiliranje, mogoča le v primeru poklicnosti GRS Slovenije. Ta bi omogočala poleg popolne časovne razpoložljivosti gorskih reševalcev tudi večjo zbranost

in osredotočenost pri opravljanju nalog gorskega in drugega reševanja. Zato je vsaj s tega gledišča razumeti poklicnost kot pozitivno odločitev predvsem za gorske reševalce in njihove najbližje.

Nesreče in dejavnosti Gorske reševalne službe Slovenije

Nesreče v gorah segajo v čas, ko se je človek odločil posegati tudi na to območje. Vendar organizirano gorsko reševanje poteka okoli 100 let (v Sloveniji je bila predhodnica gorske reševalne službe pri Slovenskem planinskem društvu ustanovljena leta 1913) in sega v čas, ko nastajajo prva planinska in alpinistična združenja (društva), hkrati pa se obiskovanje gora (planinarjenje) kot pristočasna dejavnost začne širiti praktično v vse družbene sloje. O priljubljenosti planinarjenja jasno govori dejstvo, da se kar od 60–65 % vseh nesreč v okviru pristočasnih dejavnosti zgodi prav med planinarjenjem oz. med obiskovanjem gora². Zelo podobno sliko daje število sodelujočih oseb pri reševanju oziroma intervencijah, saj se je večina reševalcev posvečala reševanju ponesrečencev v gorah. To je povsem razumljivo, če vemo, da je PZS najbolj množična nevladna organizacija v Sloveniji z več kakor 52.000 člani. Ker je PZS krovna organizacija na področju gorništvu v RS, v njeni sestavi deluje tudi GRS Slovenije, je morala omogočiti svojim članom pomoč pri obisku gora in hribov. GRS Slovenije je pred novimi izzivi in analize nesreč v zadnjem obdobju in s tem intervencij, ki jih je izvedla, opozarjajo na številne spremembe, ki jim bo morala slediti tudi GRS Slovenije. Samo poslanstvo gorskega reševanja se pričakovano posledično skozi desetletja ni spreminjalo, so se pa pred GRS S postavile nove zahteve in pričakovanja, kar ima lahko negativne

posledice v prihodnje, upoštevajoč razmeroma veliko neprožnost njene organiziranosti, kar je vsekakor tudi posledica tradicije in uspešnega delovanja v preteklosti.

Po podatkih GRS Slovenije letno slovenske gore obiše okoli 2,5 milijona obiskovalcev in samo v letu 2004 so gorski reševalci izvedli 301 reševalno akcijo, v katerih je bilo udeleženih 323 ljudi. Od tega je bilo poškodovanih 160 oseb in 32 mrtvih. Reševalci so opravili 8931 reševalnih ur, v katerih je policijski ali vojaški helikopter sodeloval pri 98 in zdravnik pri 156 realiziranih urah. Omeniti je treba, da se je dodatno povečalo število t. i. drugih nesreč, ki niso neposredno povezane z gorniško dejavnostjo. **V letu 2004 je bilo okoli 30 % vseh akcij prav zaradi teh nesreč** (*Naravne in druge nesreče v Republiki Sloveniji v letu 2004, 2005: 68; <http://www.gorska-resevalna-sluzba-slovenije.org>*).³

Statistika gorskih nesreč kaže na nekatere značilnosti, ki jih lahko povezujemo z družbenimi in političnimi spremembami. Mednje uvrščamo:

- Način življenja posameznikov, ki vodi v slabo telesno pripravljenost posameznika zaradi pomanjkanja prostega časa. Zato ljudje poskušajo izkoristiti vsak trenutek in obiskati gore in hribe, kadar imajo za to čas in ne kadar so za to pripravljeni in sta za takšen obisk primerna tako letni čas kakor vreme. Posledica so številne intervencije GRS Slovenije, ki pa se selijo v sredogorje in hribovje zaradi podcenjevanja naporov pohodnikov in bližine večjih mest. Hkrati so tovrstne intervencije zdravstveno zahtevne, saj so posledice preobremenitve telesa odpovedi srca, natrgane mišice, hujši izvini in izpahi ter zlomi.
- Vedno pomembnejše postaja dejstvo, da so gorski reševalci vse bolj nepogrešljivi v različnih reševalnih akcijah, izven slovenskega sredogorja in visokogorja, kakor na primer pri reševanju iz visokih stavb in ob drugih nesrečah⁴. Bistveni razlog za njihovo vključitev v tovrstnih reševalnih akcijah je visoka stopnja profesionalnosti gorskih reševalcev, zanesljivost in hitra odgovornost, pa tudi primerna tehnika in oprema.
- Športne dejavnosti, ki jih pravimo adrenalinske, pomenijo za reševalce dodatne zahteve. Povzročajo nesreče, ki zahtevajo dodatne kvalifikacije in primerno opremo. Vedno več reševanj je treba opraviti v globokih vrzelih (angleško canyoning), reševati padalce iz prepadnih sten ipd.
- Obisk gora in hribov tujcev. Vse bolj se povečuje število tujih planincev v Sloveniji, kar je deloma posledica vstopa v evro-atlantske povezave in geografske lege Slovenije. Pri tem je treba postaviti obiskovalce iz tradicionalno negorskih držav oziroma držav, kjer gorništvu ni tako razširjeno kakor v Sloveniji. Ti obiskovalci velikokrat podcenjujejo naše visokogorje, kar je mogoče opaziti v pomanjkljivi opremi obiskovalcev in v neprimerni telesni pripravljenosti. Ker imajo pogosto tudi nizko planinsko kulturo, je reševanje dodatno oteženo (ne obveščajo planinskih postojank o svoji smeri pohoda, prekomerno uživanje alkohola, ipd).

² Pri tem vsekakor ne mislimo zgolj na apski svet, saj se je planinstvo v Sloveniji razmahnilo v skoraj vse dele države, prav tako pa je nastalo tudi izredno veliko planinskih in rekreativnih poti izven gorskega alpskega sveta.

³ Leto 2004 je bilo glede števila posredovanj Gorske reševalne službe Slovenije izjemno: prvič je doseglo številko 300, kar je največ v njeni zgodovini. V zadnjih letih je bilo intervencij med 258 in 286. Gorska reševalna služba ne priskoči na pomoč le ob klasičnih gorskih nesrečah, kakršne so padci, zdrsi, udari strel v ljudi, snežni plazovi, ampak vse pogosteje dejavno sodeluje pri iskanju ljudi v gorah in reševanju obolelih planincev, pomemben del njene dejavnosti pa je še posredovanje ob nesrečah zaradi športa in rekreacije, nesrečah na vodi ter nesrečah pri delu v gorskem, hribovitem in težko dostopnem svetu (*Naravne in druge nesreče v Republiki Sloveniji v letu 2004, 2005: 68*).

⁴ Leta 2004 je bil delež nesreč in s tem samih intervencij GRS Slovenije v negorniških dejavnostih okoli 30%. To je za pripadnike GRS Slovenije dodatna obremenitev, hkrati pa tudi priznanje za njihovo visoko profesionalnost in dokaz zaupanja. Tako je gorska reševalna postaja Tolmin sodelovala pri reševanju poškodovanega delavca iz jame na gradbišču, ki ga je bilo treba dvigniti iz 7 metrov globoke jame (*Prograjc, 2006: intervju*).

Leto	Število intervencij GRS	Število reševanih oseb	Število poškodovanih oseb	Število obolelih oseb	Število mrtvih oseb	Število reševalnih ur	Intervencije, pri katerih je sodeloval helikopter	Intervencije, pri katerih je sodeloval zdravnik
1995	173	199	105	8	14	6341	41	65
1996	167	191	80	9	37	12034	58	64
1997	203	223	115	11	34	7487	67	108
1998	196	208	96	13	27	6172	75	109
1999	197	211	109	13	29	6005	67	103
2000	258	287	140	19	24	9552	114	156
2001	262	287	139	16	32	8983	121	157
2002	286	310	160	34	30	8525	112	161
2003	277	312	156	34	38	7982	94	165
2004	300		183*		32		104	

Preglednica 1. Dejavnost Gorske reševalne službe Slovenije med leti 1995–2004
Table 1. Activity of the Mountain Rescue Service between 1995 and 2004

* Poškodovani in oboleli

Opomba: upoštevana je vsakokratna pomoč gorske reševalne službe, ne samo pri nesrečah v gorah
(Vir: Naravne in druge nesreče v Republiki Sloveniji v letu 2004)

Sklepne misli

Slovensko visokogorje in sredogorje sta bila vedno zelo obiskana, najsi so ga obiskovali člani planinskih organizacij ali naključni obiskovalci, rekreativci. Medtem ko je v prvi fazi razvoja gorništvja na Slovenskem pred prvo svetovno vojno potekal boj med slovensko in nemško usmerjenimi gorniki, pa se je pozneje, predvsem po drugi svetovni vojni, planinstvo razmahnilo in postalo ena najbolj množičnih pristočasnih dejavnosti. V obdobju, ko Slovenija postaja turistično prepoznavna dežela tudi na področju gorništvja in planinstva in se alpski svet vse bolj odpira množičnemu turizmu, se je obisk še dodatno povečal, hkrati pa se je nenehno povečevalo število nesreč. Slednje niso samo posledica velikega obiska, temveč tudi drugačnega življenjskega sloga (psihofizične nepripravljenosti planincev), adrenalinskih športov in nizke gorniške kulture tujcev, žal pa vse prepogosto tudi domačih obiskovalcev gora.

Čeprav se je tem izzivom GRS Slovenije morala nenehno prilagajati, pa se je v svoji notranji organiziranosti le malo spremenila. V samostojni Sloveniji je sicer res pridobila status javne službe za zaščito, reševanje in pomoč, spremenil se je delno tudi način financiranja, po drugi strani pa še vedno vztraja na prostovoljnosti in ohranjanju institucionalni okvir Planinske zveze Slovenije. Ker se je obseg dela gorskih reševalcev zelo povečeval (tudi težave z delodajalci), hkrati pa se je vzporedno stopnjevala njihova specializacija, nesebično žrtvovanje posameznikov pri opravljanju nalog gorskega reševanja vse težje zadostuje normalnemu delu. Zato je razumljivo prišlo do razprav o oblikovanju poklicne gorske reševalne službe, ki jo nekateri zmotno označujejo s profesionalizacijo. V tem

primeru naj bi (že profesionalni) prostovoljci v gorskem reševanju postali poklicni reševalci, ki bi se lahko popolnoma posvetili predvsem opravljanju zahtevnega reševalnega dela. Seveda bi se taka poklicna gorska reševalna služba izločila iz okvirov Planinske zveze. Ne upoštevač izid možne reorganizacije v poklicnost, se je proces oddaljevanja od Planinske zveze že začel, kar dokazuje tudi zbor gorskih reševalcev marca 2006. Zato je vsekakor na mestu razmislek o prihodnosti, ob upoštevanju, da je PZS ustanovila GRS Slovenije prav za lastne potrebe, to je pomoč svojim članom ob obisku gora. Ob možni odcepitvi GRSS se poraja vprašanje, ali bo PZS organizirala novo gorsko reševalno službo pod svojim okriljem in kakšno bo prihodnje sodelovanje PZS in GRS Slovenije? V primeru pretrganja stikov bo tovrstno sodelovanje oteženo, hkrati pa bi PZS v primeru oblikovanja lastne gorske reševalne službe vsaj v začetnih korakih manjkale kakovostne in predvsem profesionalne usluge, ki jih zdaj nudi GRS Slovenije. Kljub različnim možnim razrešitvam teh odprtih vprašanj morata varnost in pomoč obiskovalcem slovenskih gora, članov PZS in drugih, ostati na prvem mestu.

Viri in literatura

1. Donaj, A., 2000. Gorsko reševanje v Republiki Sloveniji in Avstriji. diplomsko delo, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Ljubljana.
2. Duhovnik, J., 2003. 10 let Združenja gorskih vodnikov Slovenije (1993–2003). (<http://www.zdruzenje-gvs.si/zgvs/zgvs1993-2003.doc>)
3. Habjan, V., 2002. GRS pred novimi izzivi. V: Planinski vestnik, št. 6, letnik ???, str. 4–15.
4. <http://www.gorska-resevalna-sluzba-slovenije.org/komisija.php>
5. <http://www.pzs.si/prva/zgodovina.php>
6. http://www.zdruzenje-gvs.si/zgvs/znaki_gorniski.html
7. Jeglič, A., 2001. Osemdeset let Skale. (<http://www.turni-klub-gora.si/Zbornik80letSkale/Skala1.html>).
8. Naravne in druge nesreče v Republiki Sloveniji v letu 2004 – Nesreče v gorah (pomoč Gorske reševalne službe v letu 2004) (2005). Republika Slovenija, Ministrstvo za obrambo, Uprava za zaščito in reševanje.
9. Pavliha, M., 2001. Študija s primerjalno mednarodno analizo v zvezi z zavarovanjem tveganj ob naravnih in drugih nesrečah. Fakulteta za pomorstvo, Univerza v Ljubljani, Portorož, str. 46–48.
10. Pograjc, Bojan (2006) osebni intervju, Ljubljana (31. 1. 2006).
11. Strojín, T., 1995. Etika in odgovornost v gorah, Didakta, Radovljica.
12. Šaver, B., 2005. Nazaj v planinski raj: alpska kultura slovenstva in mitologija Triglava. Fakulteta za družbene vede (Knjižna zbirka Kult), Ljubljana.
13. Škerbinek, Danilo (2006) intervju.
14. Ušeničnik, B., 1999. Protection against natural and Other Disasters in the Republic of Slovenia. Ministry of Defence, Administration for Civil Protection and Disaster Relief, Ljubljana, pp. 16.
15. Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (2004) Ur. l. RS, št. 64/94.
16. Zupanc, Aleš (2006) intervju.